

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 20.

V Ljubljani, 31. oktobra 1892.

Letnik V.

Timijan.

Timijan, po domače materna dušica (latinski *thymus serpyllum*) je rastlina, katere naj nikdar ne manka na domačem vrtu. Timijan se da porabiti kakor lepotična rastlina za cele skupine ali obrobke, in sicer koder je suha slaba prst in koder nobena druga rastlina ne uspeva. Vzgoja timijana je prav priprosta. Dovolj je, da se kar vseje, potem pa prepusti samemu sebi. Timijan pa ni samo zato koristen, ker nam lepša vrt tam, koder kaj drugega noče rasti, koristen je tudi zato, ker ima veliko zdravilno moč v sebi. Posebno iz tega vzroka priporočamo timijan na vsakem domačem vrtu, ker imamo tako potem vedno pri roki kaj zdravilno zelišče. Zdravilnega timijana pa ne smemo zamenjavati z kuhinjskim timijanom (*thymus vulgaris*). Zdravilni timijan, katerega kaže podoba 31., ima ustnate rdečkaste cvetke, katere imajo ravno tako kakor vse zelišče poseben grenak okus in prijeten duh. Listi so zelo različne oblike: okrogle, eliptične ali podolgastookrogle.

Timijanov čaj, ki se napravi kakor kamilični, rabi proti bolečinam v prsih, bljevanju krvi, pomankanju slasti, protinu in omotici. Razen tega rabijo ta čaj za grgranje proti vnetici v grlu in v ustih.

Jako dobra je timijanova kopel. Taka kopel se naredi, ako se dve do tri perišča timijana dene v vrečijo ter potem z vrelo vodo popari. Izvleček timijana se dene potem v kopel tik pred porabo. Če se dene v kopel še $\frac{1}{2}$ litra črnega vina, je uspeh še večji. Take kopeli so kaj koristne slabotnim otrokom, ki so škrofulozni ali rapitiški (ki imajo dvojne ude).

Podoba 31.

Iz timijana delajo tudi zdravilno olje in iz njega neko zdravilo, imenovano „timol“. Timol se raztopi v alkoholu in je važno razkužilno sredstvo in zdravilo proti šenu in proti raznim izpuščajem.

Kako se onemogla in zanemarjena drevesa zopet okrepcajo.

Bolezen potlači človeka. Prej zdrav in čvrst, postane sedaj otožen, glava mu sili v tla, roke so mu nadložne in tudi noge: nič prav mu ni. Treba je iskati zdravnika in zdravila. — Tudi drevo onemore, nič več ne rodi prav in se celó popolnoma iznerodi. Kaj je pa krivo nerodovitnosti? Velikokrat naša trda nevhvaležnost, ki ne privoščí drevesu, kar mu gre, da bi raslo in rodilo. Zemlja, v kateri se solzi in stoka drevo, nima gnojja, zato drevo ne more rasti in se razvijati. Večkrat tudi izkopamo drevesu, kedar je sadimo, uže mrtvaško jamo, ker je stavimo pregloboko. Vsled tega si naleze bolezen, vidoma hira in hira, dokler pogine. Zatorej nikar saditi drevja pregloboko, kajti to mu je zeló škodljivo.

Dalje moramo vrh prva leta primeroma okrajševati, če ne raste nepravilno, drevo počne hitro roditi, zato pa tudi hitro opeša.

Enako škodljivo ja tudi, ako ne postrgavamo stare mrtve skorje, pod katero gnezdijo mrčesi, ki so pravi drevožrei. Le dobro osnaženo drevo bo tudi dolgo časa rodilo. Vender pa ne smemo toliko kože ostrgati, da bi drevesu škodovalo.

Četrti vzrok nerodovitnosti je, da ran in zarez ne zamažemo z voskom, vsled tega pritisne velikokrat trohnoba.

Velikokrat je kriva zemlja sama, posebno ako ima preveč kremenika, ali ako je ob koreninah preveč kamnita ali pa tudi močvirna. V prvem slučaju lahko pomagam z gnojem, v drugem pa, ako nepotrebno vodo odpeljemo. Krivo je včasih tudi podnebje, ki ne ugaja drevesu. Najbolje storimo, da tako drevo precepimo.

Lahko pa tudi nerodovitnost odpravimo, ako storimo, kar smo prej nekoliko po nemarnosti zamudili, namreč da drevo dobro in umno oskrbujemo.

Nekaj besedi v korist našega sadjarstva.

Vsak Slovenec mora pripoznati, da se je glede sadjarstva na Kranjskem prav mnogo storilo v zadnjih desetih letih, in upati je, da se za to obče koristno panago kmetijstva v prihodnje stori še mnogo več. Veseliti mora pač človeka, kateremu je mari blagor, ob enem pa tudi lepota naše mile domovine, ako vidi, da se prav veliko stori v ta namen. V prvi vrsti mi je tu posebno omenjati vrle naše kmetijske družbe, potem nekaterih šolskih vrtov. Z raznimi koristnimi spisi po časnikih in knjigah se je deloma že tudi vzbudilo veselje do sadjarstva pri posameznih kmetovalcih.

Ako človek ogleduje po naših vaseh sadne vrte, pripoznati pač mora, da so bili naši pradedi mnogo boljši sadjarji, nego smo mi dandanes. Kajti mnoga stara, morebiti stoletna debela na vrtu ti spričujejo, da je bil tvoj praded blag človek, kateri je vedel koristiti sebi ter tudi potomeem svojim. Seveda kakor vsaka stvar na svetu, postara se tudi sadno drevo tem preje, čim obilneje ti rodi. Takrat pa se odpravi z vrta, in mesto postane prazno. To pa nikakor ni prav. Treba je porabiti vsako prazno mesto, katero lahko čez nekaj let donaja prav mnogo dobička.

Pripoznati moram, da se prav mnogo drevesec nahaja že po naši deželi, katera je oddala kmetijska družba svojim udom brez plačno. Ako bode šlo tako dalje, veselili se bodedo kmalu, da bode tudi naša dežela šteta med sadosne dežele. Le nekaj je, kar ovira po mojih mislih najbolj še naše sadjarstvo, in to je: da nimamo jako ostre postave proti sadnim tatovom, oziroma proti hudobnemu poškodovanju sadnega drevja. Dokler kaj koristnega ne sklenejo mero-dajni krogi, tako dolgo ni pričakovati občega sadjarstva.

Marsikateri kmetovalec je izgubil veselje do sadjarstva edino zaradi tega, ker so mu navadno vsako leto sadje pobrali z drevja. Ako tudi tatu zve in ga toži, kaznovan je tat k večemu z 24 urnim zaporom, oškodovani posestnik pa nima nikake hasni od tega, preslišati mora celo marsikatero zabavljanje ter, kadar tat dostoji kazen — katera pa ni vredna, da bi jo imenoval kazen — maščuje se nad tožnikom navadno s tem, da mu poškoduje o priliki drevje. To se ne dogaja seveda tako pogostoma po gorskih krajih, koder je dosti sadja in ni tako veliko otrok ali sploh ljudi, kateri žele brez dela živeti. Drugače pa je to po krajih, koder so kake tovarne, ali v bližini mest, koder mrgoli na kupe postopajočih otrok tovarniških delavcev. Da po takih krajih ne more priti sadjarstvo na ono mesto, na katero bi se sicer vspelo, brez ostre postave, to se razume pač samo ob sebi. Pomisliti se mora, da je škoda, katera se zgodi na katerikoli način, mnogo večja, nego je vredno drevje, katero je poškodovano. Kajti s tem, da se je uničilo drevesce, uničilo se je kmetovalcu ob enem tudi veselje do saditve sadnega drevja. Vsakdo si namreč misli: Čemu pa bodem zasajal, saj sadim le za druge, ne pa za se. Primerilo se je že tudi, da je gospodar celo posekal drevje na oddaljenem svojem sadnem vrtu samo zaradi tega, ker so mu tatje vse sadje pobrali.

Potrebni smo torej ostre postave, katera bode vsaj deloma branila krasti sadje ter poškodovati sadno drevje.

Dostikrat se tudi primeri, da drevesce poškoduje divjačina. Škoda, katera se napravi na ta način, dolžan je povrniti lastnik lova. Izkušnje pa uče, da dostikrat pretečejo leta, predno se taka škoda ceni. Dostikrat tudi ni vredno zaradi par drevesec škode naznanjevati, a drevesca so pa le uničena. To bi moralo biti popolnoma drugače. Divjačina, posebno zajci in srne, bi se morala vsak čas kolikor mogoče zatirati. V obče je znano, da je zajec škodljiva žival tudi na polji, a vender ga brani postava, ker je v zabavo lovcem, a na kmeta in njegove koristi se tu nihče ne ozira. Zajec naj bi bil uverščen med one živali, katere se smejo ob vsakem času pobijati in pokončevati.

Le potem, ako se bode kaj o tej reči koristnega sklenilo, smemo pričakovati, da dosežemo kdaj kaj pomenljivega napredka v sadjarstvu. Iz tega se razvidi, da kmetijska družba kakor tudi šolski vrtje morejo doseči le eno polovico sadjarstva na Kranjskim, drugo polovico pa mora ustvariti dobra nova postava, katera naj se kolikor mogoče hitro naredi ter dejansko tudi izvrševati začne, ne pa, kakor je sploh v navadi, da bi ostala le na papirju. Ig. M. Krivčev.

Nekaj trpežnih cvetic za domač vrt.

V nastopnih vrstah omenjamo nekaj trpežnih cvetic, ki so kaj pripravne za oplešavo domačega vrta. Njih vzgoja je lahka in jih tudi ni težko dobiti, kajti, če jih uže zastonj ne dobomo, kupimo jih lahko za malo krajcarjev. Ker so to splošno znane cvetice, ne bodemo jih podrobno popisovali, marveč navedli le njih imena ter na kratko način njih vzgoje.

Trobenčica (*primula auricula*). Te spomladanske cvetice imamo mnogo vrst. Ljubi pa senčen kraj in bolj vezno t. j. težko zemljo, ki ima v sebi mnogo sprstenine, zato pridevamo zemlji stihlenelega lesa. Sejemo jo od marcija do julija meseca, ob začetku v sejalne posode, pozneje pa na prosto na obsenčene grede. Vrasle rastline pikiramo pozneje na določeno mesto. *Trobenčico* pomnožimo tudi, ako razdelimo proti koncu poletja močnejše rastline. Hud mraz ji sicer ne škoduje, tem bolj pa hitra toplotna izprememba po zimi.

Srček (*dicentra spectabilis*). Srček je jako lepa rastlina z lepim, sreč podobnim cvetjem, ki visi kakor grozdje ob zavutih steblih. Raste v vsaki količjak dobri zemlji, cvete od maja do junija in vzraste 40—50 *cm* visok.

Vrtna potočnica (*amphalodes verna*) Med najlepše cvetice štejeemo potočnico, ki cvete uže marcija meseca. Ljubi pa bolj težko zemljo in senčno lego. Potočnica se močno in rada ukorenini, ostane pritlična in rabi za obrobljanje gred. Poletnja potočnica (*cynoglossum*) je enoletna rastlina.

Klinčič ali nagel (*dianthus caryophyllus*). Klinčič, ki je splošno poznan in jako mnogovrsten, pomnožujemo s semenom in s potikovalci. V semenske posode in na gorke grede ga sejemo aprila do maja meseca, potem ga pa pikiramo na določeno mesto. Čez zimo vzdrži klinčič prav dobro pod snegom. Če pa snega ni, moramo klinčiče z igličevjem pokriti.

Potikovalce njegove naredimo brž po cvetji, ker so mladike tedaj sposobnejše za pomnoževanje. Klinčiče pomnožujemo s potikovalci tako le: Med dvema kolencema na mladiki naredimo zarezo ter pripognemo mladiko tako k zemlji, da pride presledek med kolencema do tal. S lesenim kaveljčkom pritrdimo mladiko k zemlji ter jo na tistem mestu pokrijemo z rahlo dobro zemljo. Kadar se čez 6—8 tednov mladika ukorenini, odrežemo jo od matične rastline ter jo pustimo v miru do prihodnje spomladi. S klinčičeve rastline pobirajmo pridno vse gnilo listje in ravno tako tudi uvelo cvetje, ako ne maramo ravno semena pridelati.

Vijolica (*viola odorata*). Na vrtu naj nikdar ne manka vijolice. Ona cvete zgodaj ter nas poleg tega razveseljuje s prelepo vonjavo. Na najmanjšem prostoru uspeva vijolica dobro, in kadar je vsajena, vzdrži tudi leta in leta. Vijolice prav lahko pomnožujemo z razdelitvijo korenin. V zatišji ali na gorki gredi cvete vijolica tem prej.

Izmed čebulnatih rastlin naj bodo omenjene: *Hijacinta* (*hyacinthus orientalis*), *tulipa* (*tulipa gesneria*), *zvonček* ali *soldatek* (*galanthus nivalis*), *nunek* ali *žefran* (*crocus vernus*) in *norica* (*leucjum vernum*). Čebule zadnjih dveh rastlin ostanejo več let na istem mestu, ter jih le tedaj nekaj izkopljemo, kadar so se rastline uže preveč razrasle. Tulipne in hijacintne čebule sadimo oktobra meseca v dobro zrahljano in s kompostom pognojeno zemljo ter jih pokrijemo z listjem. Spomladi pa kmalu odgrnemo prostor ter zrahljamo zemljo. Kadar tulipe in hijacinte odcveto ter jim listje uvene in usahne, vzamemo čebule iz zemlje, jih osnažimo in zopet na suhem kraju shranimo. Nunkove čebule so manjše in jih moramo plitveje saditi.

Vrtnarske raznoterosti.

Zmrzlo sadje položi v mrzlo vodo, katera izvleče zmrzlino. Tako sadje še nekaj časa traja. Gledati je pa vender treba, da se hitro porabi, ker je vender nevarnost, da začne gniti.